

Kučera, Petr

Vědkyně, myslitelky a spisovatelky – nový pohled na počátky moderní slovinské kultury

Slavica litteraria. 2019, vol. 22, iss. 2, pp. 146-148

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2019-2-16>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141821>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Vědkyně, myslitelky a spisovatelky – nový pohled na počátky moderní slovinské kultury

Petr Kučera (Plzeň)

Petra Kramberger – Irena Samide – Tanja Žigon (Hg.): *Frauen, die studieren, sind gefährlich. Ausgewählte Porträts slowenischer Frauen der Intelligenz*. [Ženy, které studují, jsou nebezpečné. Vybrané portréty žen slovinské inteligence]. 1. vydání. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL, 2018. 288 s. ISBN 978-961-06-0102-9.

Kolektivní monografie, kterou vydala v německém jazyce Filozofická fakulta Univerzity v Lublani, mapuje nástup žen do vědeckého a kulturního života Slovinska. Publikace tvoří pendant k obsáhlé monografii Alenky Šelih a kolektivu s názvem *Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem* [Zapomenutá polovina: portréty žen 19. a 20. století ve Slovinsku] z roku 2007, která ve stovece biografických skic seznámila čtenáře se známými i zapomenutými ženami, které poznamenaly společenský, kulturní a vědecký život Slovinska. Předkládaná práce nabízí devět případových studií, které z pozic kulturní historie a kulturní antropologie rekonstruují jak život a dílo, tak i přínos univerzitního vzdělání a bádání vybraných osobností pro rozvoj jednotlivých oborů. V jednotlivých portrétech vystává postupně plastický obraz emancipačního úsilí, v němž se – podstatně více než u mužských kolegů – propojuje drama boje o profesní uznání s osobním a rodinným životem.

V úvodní studii *Das Frauenstudium im historischen, gesellschaftlichen, kulturellen, sozialen und nationalen Kontext der ausgehenden Habsburgermonarchie* [Studium žen v historickém, společenském, kulturním a sociálním kontextu zanikající habsburské monarchie] nastiňuje Igor Žunkovič peripetie vstupování žen do akademické a kulturní sféry. Ze srovnání se situací ve Švýcarsku, Německu, Itálii a Skandinávii je zřejmé, že Rakousko-Uhersko v zapojování žen do veřejného života výrazně zaostávalo – s více než třicetiletým zpožděním se ve Vídni otevřely ženám brány filosofické fakulty (v akademickém roce 1897/98), na právnické fakultě dokonce až v letním semestru roku 1919 (ve Švýcarsku stu-

dovaly ženy již od roku 1864). Navzdory silnému konzervatismu středoevropského mocnářství se slovinské ženy na univerzitách a v kulturních institucích dokázaly prosadit od samého počátku nejen jako studentky přijímající hotové penzum poznatků jednotlivých oborů, ale i jako aktivní iniciátorky nových přístupů.

V kapitole *Pionierinnen der Naturwissenschaft* [Pionýrky přírodovědy] představuje Franc Perdih první slovinskou doktorku filosofie, jíž byla Ana Štěrba-Böhm, roz. Jenko (1885–1936). Janez Stergar a Igor Žunkovič věnovali svou studii první slovinské doktorce filosofie na vídeňské univerzitě, botaničce Angele Piskernik (1886–1967). Jože Maček a Petra Kramberger nabízejí detailní portrét první slovinské psychopatoložky Mileny Perušek (1893–1978). Kapitulu věnovanou přírodovědkyním uzavírá opět Franc Perdih statí o Aně Mayer Kansky (1895–1962), první badatelce, která promovala na slovinské univerzitě. Zatímco dílo Any Štěrby-Böhm, která promovala v roce 1911 na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě, upadlo v zapomenutí, další badatelky zanechaly ve svých oborech výraznější stopy.

Následující kapitolu nazvanou *Lebe deine Träume: Akademikerinnen in der Humanistik* [Žij své sny: akademičky v humanitních oborech] tvoří statí Tanji Žigon o Melittě Pivec-Stelě (1894–1973), první Slovince se dvěma doktorskými tituly a Petry Kramberger a Ireny Samide věnované první slovinské archeoložce a univerzitní docentce novější německé literatury Heleně Stupan, roz. Tominšek (1900–1992). Helena Stupan představuje jedinečnou badatelskou, pedagogickou a organizátorskou osobnost mimo-

řádne šíře záběru. Z příložených posudků hodnotitelů jejích disertací z prehistorie a slavistiky je zřejmé, že přikládala velkou váhu důkladné analýze pramenů. Jako školní inspektorka a ředitelka gymnázia se ujala úkolu vytvořit čítanky pro žáky a didaktické příručky pro učitele, které vynikaly jasností výkladu a citem pro umělecké kvality literárních děl.

Monografii uzavírá oddíl *Kreativität und gesellschaftliches Engagement* (Kreativita a společenská angažovanost), v němž Mateja Pezdirc Bartol představuje Zofku Kveder (1878–1926), první slovinskou spisovatelku a publicistku z povolání, Irena Samide pak bytostnou básničku a angažovanou učitelku Ljudmilu Poljanec (1874–1948) a Petra Testen zakladatelku první slovinské knihovny pro nevidomé Minku Skabernè (1882–1965).

Zofka Kveder je považována za nejvýznamnější slovinskou spisovatelku, publicistku a organizátorku společenského života první poloviny 20. století. Nejen za otevřenost, ale i za umělecké kvality je oceňována již její první sbírka prozaických črt *Misterij žene* [Mysterium ženy] z roku 1900. O problémech s recepcí netradičních pohledů na téma ženskosti, mateřství, ženského těla, ženské sexuality nebo role žen v konzervativní katolické společnosti svědčí mj. spisovatelčino vlastní motto ke knize: „*Ne vse in ne za vse – a nekaj strani ženske duše in ženske usode sem skušala napisati za nekatere*“ [Ne vše a ne pro všechny – pokusila jsem se však pro některé napsat o některých stránkách ženské duše a ženského osudu].

Silná tradice patriarchálních vzorců chování a stereotypních představ o roli manželky, matky a hospodyně se podle Mateji Pezdirc Bartola promítala i do představ o povolání spisovatelky a publicistky; Zofka Kveder byla moderní intelektuálkou a spisovatelkou, která se na základě vlastních tvůrčích aktivit stala finančně nezávislou – díky svému literárnímu dílu, publicistice a organizačním snahám reprezentuje v mnoha ohledech životní dráhu intelektuálek v rakousko-uherské monarchii na přelomu 19. a 20. století. Pozitivní roli při uměleckém vývoji Zofky Kveder sehrálo podle M. P. Bartola dětství

strávené v malebné krajině hustých lesů v okolí obce Loški Potok, kde autorčin otec působil jako tajemník obce a provozoval i menší hostinec – Zofka zde otci často pomáhala a naslouchala vyprávění vesničanů o životě poznamenaném chudobou, namáhavou fyzickou prací a emigrací. Hádky rodičů, otcův alkoholismus a násilnictví však dovedly Zofku k rozhodnutí opustit rodinu i vesnický život a stát se v devatenácti letech zaměstnankyní advokátní kanceláře v Lublani a vykročit na cestu spisovatelky a publicistky na volné noze a bojovnice za ženská práva.

M. P. Bartol detailně charakterizuje spisovatelčino autodidaktické úsilí, první publikační úspěchy, názory okolí, proměny kulturního a společenského života atd., přičemž bohatě využívá korespondence i citátů z povídek a črt. Dozvídáme se tak kupř. o prvním pravidelném peněžitém příjmu Zofky Kveder z jejího pražského (literárně nejproduktivnějšího) období – redigovala rodinný měsíčník *Domači prijatelj*, který vydával v české, slovinské, chorvatské, srbské a německé mutaci český podnikatel v oboru kávovin a výživových produktů František Vydra jako bezplatný tisk pro zákazníky svého zásilkového obchodu. Z. Kveder zde uveřejňovala jednak texty uznávaných autorů, jednak autorů mladé generace, jimž byla mentorkou – byli to např. Ivan Cankar, Vida Jeraj, Anton Aškerc, Etbin Kristan, Ivan Lah, France Bevk, Prežihov Voranc ad. M. P. Bartol zmiňuje i autorčiny vlastní texty o jejích třech dcerách, v nichž vedle růstu a zrání dívek hraje důležitou roli i autorčin profesní a citový život – jednotlivé výjevy postupně skládají ucelený obraz doby.

Irena Samide analyzuje osudy básničky a učitelky Ljudmily Poljanec, která s velkým entuziasmem usilovala o vyšší vzdělání. Podobně jako dcery z rolnických a dělnických rodin však musela věnovat nejlepší léta svého mládí péči o sourozence a vedení domácnosti, neboť pedagogická dráha byla i v oblastech osídlených slovinským etnikem určena dívkám z rodin vyšších úředníků nebo dcerám rodičů ve svobodných povoláních. Sledujeme složité peripetie cesty dívky z chudých poměrů za pedagogickým vzděláním – v klášteře školských sester v Mariboru,

ve státním učitelském ústavu v Lublani, po letech praxe v chlapeckém sirotčinci (jeho ředitel Francišek Lampe se stal básnířčiným literárním mentorem) a konečně na vysněné filozofické fakultě vídeňské univerzity. Irena Samide upozorňuje mj. na rozšířený dobový stereotyp, podle něhož měly mnohem lepší předpoklady pro výkon učitelského povolání dívky z dobře situovaných rodin. Básně začala Ljudmila Poljanec uvěřňovat pod pseudonymy jednak v prvním slovinském ženském časopise *Slovenka* [Slovin-ka], jednak v katolickém literárním časopise *Dom in svet* [Domov a svět], který redigoval F. Lampe; postupně se orientovala především na nejdůležitější literární časopis *Ljubljanski zvon*, který v letech 1899–1903 redigoval Anton Aškerc a v období 1903–1909 Fran Zbašnik. I. Samide připomíná, že dobová kritika zprvu oceňovala uhlazenost a poetičnost básní Ljudmily Poljanec, vytýkala jí pouze nedbalé používání interpunkce. Básnířka se odhodlala vydat své nejlepší básně v renomovaném nakladatelství Lavoslava Schwentnera (mj. vydavatele nejvýznamnějšího modernistického básníka Ivana Cankara) v Lublani. Z reakcí literární kritiky, které nebyly jen pozitivní, upozorňuje I. Samide na výhrady k nedostatku vlastního výrazu a orientaci na předčasně zemřelé modernistické básníky Dragotina Ketteho (1876–1899) a Josipa Murna Aleksandrova (1879–1901). Navzdory jistému zklamání pokračovala básnířka v literární tvorbě – ze společné cesty s fotogra-

fem Franem Veselem do Istanbulu výtěžila cyklus básní *Carigradske vizije* (1908), kterou vnesla do slovinské poezie orientální motivy; podnikla i řadu dalších cest, udržovala korespondenci s mnoha intelektuály, postupně se však soustředila na pedagogickou dráhu a literaturu pro děti a mládež.

Fundované usouvztažňování individuálních snah a kontextu přelomové doby, která se zmítala v mnoha rozporech, činí z kapitol monografie pozoruhodné sondy překračující hranice tradiční biografistiky i více či méně ideologizujícího aktivismu, který je stálou hrozbou oboru *woman studies*. Zmíněná plastičnost obrazu úsilí vybraných slovinských žen o dosažení co nejvyššího vzdělání a následného zapojení se do badatelské, pedagogické, umělecké či organizační činnosti v kulturních institucích je dána důkladným archivním výzkumem, z něhož jednotlivé kapitoly monografie vycházejí. Ze studijních výkazů se tak např. dozvídáme o přednáškách, které studentky absolvovaly; z deníkových záznamů a vzpomínek současníků o překážkách, které musely překonávat (finanční a jiné těžkosti, stereotypy spojené s přezíravým přístupem k ženám-vědkyním atd). Monografie je tak zajímavá pro badatele z různých humanitních a sociálněvědních oborů, avšak nejcennější bude zřejmě pro další výzkumy role žen ve středoevropském kulturním areálu v období posledních desetiletí devatenáctého století a první poloviny století dvacátého.

doc. PhDr. Petr Kučera, Ph.D.

Katedra germanistiky a slavistiky

Filozofická fakulta, Západočeská univerzita

Riegrova 11, 306 14 Plzeň, Česká republika

pekucera@kgs.zcu.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.